

УДК 351.82:338(076.6)

В. С. Загорський

чл. - кор. НАН України,
доктор економічних наук, професор,
директор Львівського регіонального інституту
державного управління НАДУ, м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ПЕРЕХІДНОГО ПЕРІОДУ

Встановлено, що посилення інтеграційних процесів в умовах глобалізації світової економіки вимагає пошуку більш ефективних інструментів державного регулювання економічних процесів, розробки нових управлінських технологій. Доведено, що прагнення вступу в ЄС, намагання брати участь в реалізації глобальних інфраструктурних проектів, розвитку регіональних і світогосподарських зв'язків, обумовлює актуальність формування в Україні системи оптимального поєднання ринкових механізмів і методів державного регулювання економіки. Автором досліджено особливості економіки перехідного періоду і значення державного регулювання при переході до ринкової економіки. Визначено ключову роль економічних інститутів при реформуванні економіки. Ефективність проведення соціально-економічних реформ значною мірою залежить від взаємодії економічної і політичної влади. Владні відносини притаманні всім господарським системам. Вони є складовою різноманітних економічних взаємодій: відносин власності, відносин обміну, управління виробництвом, розподільних відносин тощо. Досвід проведення економічних реформ в Україні свідчить, що для її вирішення і успішного просування по шляху ринкових перетворень необхідний перегляд концептуальних засад економічних реформ, їх цілей і механізмів їх досягнення.

Ключові слова: система, економіка, перехідний період, державне регулювання, інститут.

Zahorsky V. FEATURES OF PUBLIC REGULATION OF THE ECONOMY IN TRANSITION

Established that strengthening the integration processes in the globalizing world economy requires finding more effective instruments of state regulation of economic processes, developing new management techniques. It is proved that the desire to join the EU, efforts to engage participation in the implementation of global infrastructure projects of regional and global economic relations, determines the relevance of the formation in Ukraine of the optimal combination of market mechanisms and methods of state regulation of the economy. The author of the features of transitional economy and the value of state regulation during the transition to a market economy. Defined key role of economic institutions in reforming the economy. The effectiveness of social and economic reforms largely depends on the interaction of economic and political power. Power relations inherent in all economic systems. They are part of various economic interactions property relations, exchange relations, production management, distribution relations and so on. The experience of economic reforms in Ukraine shows that its solution and successful progress towards market reforms needed overhaul conceptual foundations of economic reforms, their goals and mechanisms to achieve them.

Keywords: system, economy, transition, government regulation, college.

До найважливіших передумов успіху ринкових реформ національної економіки належить створення ефективної держави, яка своєю економічною політикою здійснює ресурсне забезпечення соціальної сфери, формує ефективну кредитно-грошову політику, сприяє створенню конкурентного середовища, забезпечує природно-техногенну безпеку тощо. Формування системи державного управління економікою на багатовекторній основі постає важливим фактором підвищення ефективності функціонування економіки і успішності країни в цілому. Посилення інтеграційних процесів в умовах глобалізації світової економіки вимагає пошуку більш ефективних інструментів державного регулювання економічних процесів, розробки нових управлінських технологій. Прагнення до вступу в ЄС, брати участь в реалізації глобальних інфраструктурних проектів і розвитку регіональних і світогосподарських зв'язків, обумовлює актуальність формування в Україні системи оптимального поєднання ринкових механізмів і методів державного регулювання економіки.

Саме держава, як сукупність соціальних інститутів управління суспільством, які виникають в результаті консолідації людської спільноти, забезпечує розвиток будь-якого суспільства. Ключовим завданням держави є забезпечення безпеки, рівень якої визначається, перш за все, рівнем економічного розвитку.

Економіка - це завжди керована система, в якій визначальними елементами є об'єкт і суб'єкт управління - економічна система без відповідного суб'єкта управління в принципі існувати не може ефективно функціонувати. В рамках теорії розвитку складних соціально-економічних систем отримано закономірний і логічний висновок про те, що систем, які стихійно розвиваються, в реальній дійсності немає.

Дж. Гелбрейт трактує економіку як систему, що "...виробляє продукти харчування, переробляє, упакує і розподіляє їх, виробляє тканину і виготовляє одяг, будує будинки, обставляє їх меблями, надає послуги в галузі освіти та медицини, забезпечує законність і порядок, організовує

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

національну оборону...” [1, с. 27]. Саме це обумовлює центральну роль економіки у вирішенні проблем забезпечення безпеки.

В свій час А.Сміт визначив три ключові завдання держави:

- забезпечити ефективне функціонування суспільства в цілому;

- захищати в міру можливості кожного члена суспільства від несправедливості і гноблення з боку інших його членів, або встановити гарне відправлення правосуддя;

- створювати і експлуатувати певні суспільні споруди і установи, створення і використання яких не може бути в інтересах окремих осіб або невеликих груп, і витрати на які не можуть бути покриті приватними особами [2].

Водночас, А. Сміт вважав, що безпосереднє втручання держави в економічні процеси повинно бути мінімальним. В свою чергу, необхідність саме державного регулювання економіки обгрунтував Дж. М. Кейнс, який стверджував, що шляхом державного регулювання можна спрямувати розвиток економіки в потрібному напрямку - державні замовлення спроможні оживляти попит, стимулювати зайнятість, даючи одночасно і прибуток підприємцям. Кейнсіанська модель державного регулювання економіки показала свою ефективність для різних економічних систем – існуючі проблеми економічного розвитку успішно вирішувались за активної ролі держави [3].

З розвитком економіки соціальні заходи і державне регулювання стають все більш важливими, незважаючи на те, що соціалізм в класичному розумінні втрачає своє значення. З підвищенням рівня економічної активності особливого значення набувають питання більш ефективного захисту громадян і об'єктів економічної діяльності. Підвищення життєвого рівня призводить до того, що люди прагнуть захистити своє здоров'я і саме життя від деяких небезпечних явищ, пов'язаних з існуванням людини, які перш сприймалися як нормальні і цілком допустимі. [4, с. 228].

Масштаби і методи державного регулювання і управління економічними процесами є визначальними при реформуванні національної економіки. Не дивлячись на те, що питання про роль держави в сучасній економіці в певній мірі є дискусійними щодо масштабів і методів регулювання, необхідність державного регулювання найбільш важливих секторів економіки ні в кого не викликає сумніву. Більшість вчених-економістів єдині в тому, що при розгляді співвідношення ринку і держави необхідно використання як ринкових інструментів, так і державно-правового регулювання в забезпеченні стабільного розвитку економіки.

Для України особливості формування механізмів регулювання економіки пов'язані з переходом від командно-адміністративної форми управління до формування ринкових механізмів управління економічними процесами. Саме перехідний стан визначає особливості формування механізмів державного регулювання економічними процесами в

Україні на сучасному етапі її становлення як незалежної держави.

З позицій системного аналізу, складні відкриті системи, перш за все, соціально-економічні системи, можуть перебувати не тільки в станах порядку або хаосу - вони можуть перебувати також у перехідних станах. На наш погляд, слід виділити три основні типи таких перехідних станів:

- *нестійкий, нерівноважний порядок*, який, при слабких імпульсах зсередини або впливі ззовні, здатний переходити в стан, при якому проявляються елементи хаосу;

- *м'який, еволюційний хаос*, який передбачає еволюційне підштовхування системи до хаосу і подальше підтримання умов для визрівання хаосу, і, при посиленні всіх необхідних передумов, переведення системи в стан жорстко-детермінованого хаосу;

- *жорсткий, революційний, детермінований хаос*, який передбачає різке виведення системи з стану порядку, її руйнування та переведення у стан довготривалого хаосу.

В якості суб'єктів впливу, що обумовлюють виникнення процесів порядку і хаосу в системі, можуть виступати:

- а) властивості елементів самої системи, умови функціонування та особливості внутрішньої організації системи;

- б) умови і особливості організаційної взаємодії даної системи з зовнішнім середовищем (включаючи особливості передавального механізму, дії і поведінку посередників);

- в) зовнішні імпульси і взаємодія з елементами зовнішнього середовища, включаючи особливості поведінки і дії конкурентів і союзників;

- г) надсистемного впливу, що детермінує вплив мегасистеми, по відношенню до якої дана система є підлеглою підсистемою.

У перехідний період, в складних соціально-економічних умовах, традиційна економічна теорія, що базується на ідеях загальної економічної рівноваги, не дозволяє науково обгрунтувати те, що відбувається, ні, тим більше, дати корисні рекомендації, як з найменшими втратами організувати формування класичних ринкових механізмів функціонування економіки. Перехідний період характеризується динамічністю соціально-економічних процесів - процеси суттєво прискорюються, ламаються старі інститути, створюються нові, економічна рівновага не встигає встановитися, як умови знову змінюються. Тому немає сенсу аналізувати саме рівновагу перехідного періоду, головне - зрозуміти, як відбувається процес змін.

Вважається, що необхідною умовою для стійкого функціонування економічної системи є наявність в її структурі семи, специфічно взаємопов'язаних, підсистем: ментальної підсистеми, що відповідає за формування ментальних моделей; культурної підсистеми, яка формує і поширює культурні зразки і оцінки; інституційної підсистеми, яка формує інституціональний простір усередині системи; когнітивної підсистеми, що виробляє внутрішні

системні знання; майново-технологічної підсистеми, що здійснює власне виробництво продукції; імітаційної системи, яка адаптує зразки поведінки інших економічних систем; історичної підсистеми, яка адаптує релевантні зразки власної поведінки даної системи. Ця концепція лягла в основу системно-інтеграційної теорії підприємства і дозволила істотно розширити уявлення про взаємодію економічних систем, в тому числі - в сфері запозичення інститутів, інновацій, бізнес-моделей тощо [5].

Специфіка перехідного стану економіки України визначається характером приватизаційних процесів, які лежать в основі формування національної економічної системи. В Україні контроль над виробничими і фінансовими структурами знаходяться не у власників і акціонерів, а у сформованих в період перебудови олігархічних структур і структур тіншового бізнесу, що охопили всю інфраструктуру країни. Був створений режим позаринкового присвоєння - перерозподілу і концентрації власності і капіталу у володінні вузької групи осіб, в основному займають ключові позиції в забезпеченні проведення економічних реформ. В їхніх інтересах підтримувати економіку якомога довше в перехідному періоді до повного вичерпання природних і людських ресурсів.

Саме ці владні економічні угруповання, захопивши економічну владу, і сьогодні формують корупційні відносини в бізнесі, що веде до погіршення економічного розвитку в довгостроковій перспективі. Вони інвестують тільки в галузі, що дають надійне джерело доходу в короткостроковій перспективі. Економічна влада такого роду підриває основи конституційного ладу, національну безпеку країни, не дає можливості побудови демократичного суспільства.

Ефективність проведення соціально-економічних реформ значною мірою залежить від взаємодії економічної і політичної влади. Владні відносини притаманні всім господарським системам. Вони є складовою різноманітних економічних взаємодій: відносин власності, відносин обміну, управління виробництвом, розподільних відносин тощо. Економічна влада - це об'єктивно обумовлені матеріальними потребами життя суспільства відносини, в яких власник засобів виробництва підкоряє своїм інтересам інтереси інших учасників виробництва, причому робить це, керуючись саме правом власника, що, звичайно, знаходить і своє правове підкріплення, правову основу.

Найбільша концентрація економічної влади відбувається в межах командно адміністративної економіки, в економіці ж досконалої конкуренції абсолютною економічною владою окремі учасники не володіють – вони можуть здійснювати лише певний вплив на економічний процес. Реальне ринкове господарство розташовуються між зазначеними двома крайнощами, в тому числі і з точки зору економічної влади.

Економічна влада відображає інтереси агентів ринку, що використовують цю владу в своїх інтересах, застосовуючи, поряд з ринковими методами, методи позаекономічного примусу. Оскільки ринкова система ґрунтується не тільки на

особистих інтересах, а й особистої відповідальності при вкладеннях капіталу, то виникає протистояння між прагненням підприємців збільшити прибуток і його обмеженням механізмами ринку. Це протистояння формує сили, які прагнуть усунути закладені в механізмі конкуренції обмеження в отриманні прибутку. Таким чином, всередині ринкової системи формується тенденція до утворення сил, що прагнуть обмежити конкуренцію (ринковий механізм саморегулювання).

О. Ойкен у своїй роботі зазначав особливу роль влади в економічних процесах. На його думку, влада не повинна виступати як інструмент першої дії - вона покликана сприяти формуванню ринкового господарства. Конкурентний ринок – ті рамки в який відбуваються складні прояви численних факторів як економічних, так і технологічних, ідеологічних, правових, соціальних, політичних, психологічних, етичних, культурних, ментальних. Механізм використання цих інститутів відбувається в безупинно змінюються умовах. Стратегічне завдання державного регулювання полягає в тому щоб відбувалося безупинне удосконалювання суспільного і господарського порядку.

Стихійний розподіл і концентрація економічної влади стають одними з основних перешкод для формування ефективної ринкової економіки. «Головна сила, що протистоїть ринковій економіці, – зазначає К. Херрман-Пілат, – влада як економічна, так і політична, що породжує безправ'я в суспільстві і несправедливість в економіці. Тому захист ринкової економіки від влади – найважливіша мета її політичної складової» [6, с. 49].

Державне регулювання економіки визначається наявністю державної економічної політики, яка повинна мати конкретний і адресний характер і дотримуватися таких умов:

- збалансування пріоритетності галузей народного господарства по соціальному, екологічному та економічному аспекту, незважаючи на їх визначальну спрямованість і орієнтованість на підвищення результативності функціонування продуктивних сил регіону;

- національні і регіональні програми соціально-екологічного спрямування повинні реалізовуватися на підставі справедливих публічних тендерів;

- формування державного регулювання повинно реалізовуватися в тісній взаємодії з умовами та факторами розвитку малого і середнього бізнесу, як найбільш перспективного та інноваційного виробничого кластера;

- соціально-екологічна безпека населення повинна займати пріоритетні позиції в порівнянні з економічними факторами;

- системність державного регулювання повинна включати природно-ресурсну, наукову і освітню діяльність за допомогою формування кластерних навчально-наукових комплексів на базі освітніх закладів професійної вищої освіти, наукових організацій, що мають державний і суспільний статус, а також інноваційних центрів, технопарків, технополісів і т. д. [7].

У будь-якій країні вища мета державного регулювання повинна зводитися до досягнення максимального добробуту всього суспільства. Але її реалізація можлива через досягнення конкретних цілей, до яких відносяться:

- економічне зростання;
- повна зайнятість;
- стабільність рівня цін і стійкість національної валюти;
- зовнішньо- економічна рівновага.

Визначаючи цілі державного регулювання на конкретно часовому відрізку, держава стикається з проблемою узгодження взаємосуперечливих цілей. Тому надзвичайно складним питанням державного регулювання є пошуки оптимально гармонійної системи цілей. Наприклад, досягнення повної зайнятості супроводжується посиленням інфляційних тенденцій, економічне зростання і збереження навколишнього середовища очевидно теж суперечать один одному. Тому стратегічного значення набуває пошук оптимальний шлях вирішення цих завдань в національних економіках і забезпечити стан, близький до рівноважного.

Виходячи з різноспрямованості цілей соціально-економічного розвитку, державне регулювання виконує важливі функції в ринковій економіці. Ринкова економіка, заснована на приватній власності, не може функціонувати без необхідної законодавчої бази – саме держава повинна забезпечити недоторканність приватної власності, гарантувати дотримання укладених контрактів і соціальний захист громадян від свавілля бюрократії. Тому найважливішою функцією держави є створення правової основи функціонування і розвитку економічної системи. Це реалізується через законодавство про власність, податки, підприємництво, зовнішньоекономічну діяльність, антимонопольні закони і ін. Держава повинна створити такий економічний "фон", який забезпечив би сприятливі умови для всіх суб'єктів ринкової економіки.

З метою забезпечення ефективності державного управління в національній економіці необхідно використання системного підходу, що включає розробку стратегії і тактичних заходів з державного впливу в цій галузі. Основоположним базисом державного регулювання повинен стати синтез інтересів усіх зацікавлених сторін суспільного життя, куди повинні бути включені і організаційно-господарський механізм, і екологічна складова, і соціальна результативність проведення реформ.

Фундаментальна проблема розвитку економіки полягає в тому, що шанси на стійку позитивну динаміку мають ті економічні об'єкти, які розвиваються системно. Тому основною метою соціально-економічної політики на всіх рівнях має стати створення багаторівневої, багатоаспектної системи узгодження і послідовної реалізації завдань національного економічного розвитку [8,9].

Соціальний і економічний розвиток кожної країни нероздільно пов'язані – стійкий розвиток економіки неможливий без розвитку соціуму і забезпечення системи взаємодії між ними. З позицій системного

аналізу держава, суспільство, економіка, являють собою три основні підсистеми будь-якої країни. Вони відносно самостійні, але тісно взаємопов'язані один з одним в рамках комплексу взаємних повноважень і відповідальності. Кожна з цих підсистем повинна нести відповідальність за виконання своїх функцій перед кожною з інших: держава має бути відповідальною перед економікою і суспільством, суспільство перед економікою і державою, економіка - перед суспільством і державою.

Матеріальною базою і важливим інструментом державного регулювання є державна власність і державне підприємництво. Державна власність використовується в якості бази для досягнення як довгострокових, так і кон'юнктурних, антицикліческих цілей державного регулювання. До числа структурних цілей відносяться освоєння капіталомістких і ризикових напрямків НТП, рішення ряду регіональних завдань (освоєння нерозвинених територій, будівництво нових і переклад вже існуючих підприємств в депресивні райони). Державна власність використовується для регулювання соціальних процесів. Інструментами державного регулювання виступають фінансова, грошово-кредитна, промислова, структурна і науково-технічна політика. За допомогою останніх (промислової, структурної та науково-технічної) забезпечується стимулювання і досягнення економічного зростання, макроекономічної збалансованості.

В даний час національні економіки переплетені різними коопераційними (корпоративними) взаємозв'язками, утворюючи глобальну економічну систему. Крім координуючих і регулюючих принципів державного регулювання економічних процесів для формування загальної інституційної моделі важливим є принцип економічної координації конкуренції в ринковому середовищі. У цьому контексті важливу роль набувають інституціональні моделі економіки. Загальна інституційна модель базується на сукупності конституючих і регулюючих принципів, які визначають законодавчо закріплені норми і правила господарювання, що змінюються під впливом результатів реалізації встановлених цілей і спрямовують економічну політику держави на створення ефективних форм економічного порядку, а не на управління економічними процесами [10].

Інституційна модель ринкової економіки досліджує умови господарювання, які визначають характер економічної діяльності. По-перше, вона дозволяє формувати механізми обмеження економічної влади еліт, які застосовують позаринкові методи господарювання, що знижують ефективність економіки; по-друге, формувати підходи до створення умов перетворення короткострокових капіталів в довгострокові; по-третє, у розробці принципів підтримки конкурентоспроможності для створення комерціалізації технологічних і не технологічних конкурентних переваг.

Формування та еволюція господарських інститутів залежать від характеристик соціального та людського капіталу, які утворюють в суспільстві основу для формування інституційної структури того чи іншого

господарського порядку. Необхідно відзначити, що в науковій літературі існують дві протилежні точки зору щодо причинного зв'язку між інститутами, людським (соціальним) капіталом і економічним розвитком. Згідно з першою, саме якісні політичні та економічні інститути детермінують економічне зростання і довгострокові тенденції зростання добробуту всіх груп населення, що позитивно відбивається на показниках людського і соціального капіталів. Згідно з другою, саме накопичений людський і соціальний капітал дозволяє тому чи іншому соціуму створювати ті економічні і політичні інститути, які сприяють довгостроковому економічному зростанню.

Дані дві точки зору на причини формування ефективних інститутів мають право на існування, так як вони акцентують увагу на різних аспектах впровадження та еволюційного формування інституційної структури. Важливо враховувати саме еволюційний характер виникнення і розвитку інститутів. Тривале існування в українській економіці інституту власності багато в чому взаємопов'язане з формуванням своєрідного типу соціального капіталу, характерного для пострадянського господарського порядку. Форми монополізації державою функцій в суспільному розподілі праці можуть бути різні:

- монополізація функцій розподілу спільно виробленого продукту або його частини;
- монополізація сфери обміну в умовах, коли суспільство постійно потребує відсутніх або відсутніх факторів виробництва або засобів існування;
- монополізація умов виробництва (інфраструктури, накопиченого виробничого досвіду, знань, захисту і т. п.);
- монополізація функцій контролю і управління суспільним виробництвом або окремими його галузями [11].

Економіка як відкрита система, що саморозвивається, функціонує за допомогою безлічі індивідуальних взаємодій господарюючих суб'єктів. Якщо взаємодії економічних суб'єктів пов'язані з великими витратами, то виникає потреба в інституційній адаптації до реалій економічної ситуації. Іншими словами високі витрати взаємодій (трансакційні витрати) обумовлюють важливість дослідження інститутів в контексті економічного аналізу функціонування ринкового господарського порядку.

Дослідження різних типів ринкових економічних систем показують, що економічний інститут - це обов'язковий компонент стійких відносин між агентами, що забезпечує взаємодію та узгодження інтересів на основі дотримання формальних правил і неформальних норм господарської поведінки [12].

Розвиток соціально-економічних відносин в епоху постіндустріального суспільства висуває нові вимоги до структур управління. Якщо в індустріальному суспільстві акценти в управлінні були зроблені на суворому виконанні описаних функцій, то сучасні підходи до управління базуються на делегуванні повноважень і управлінні за цілями. Стрімкий розвиток технологій, висока конкуренція на ринках,

пред'являють більш високі вимоги до компетенцій персоналу та адаптивності структур управління. Жорсткі багаторівні ієрархічні структури, що базуються на робочих інструкціях і регламентах, часто стають гальмом у розвитку підприємства, і не сприяють ефективному досягненню поставлених цілей. Все більш широке застосування знаходять органічні структури, побудовані на принципах управління по цілям і делегування повноважень. У таких структурах на перший план виходять інновації, колективні компетенції та інформаційні ресурси команди. Перехід до органічної структури сприяє створенню атмосфери ділової активності співробітників, дозволяє найкращим чином використовувати інновації.

В Україні досі контроль за виконанням державою своїх функцій з боку громадськості не реалізовано повною мірою. На сьогодні держава сформувала цілий ряд механізмів залучення громадян до прийняття рішень, однак більшість з них не працюють належним чином. Головними причинами є невмінні і небажання представників влади керуватись в роботі певними принципами і переходити до процедур публічної політики. З іншого боку відмічається пасивність і відсутність професійної готовності самої організованої громадськості вести професійний діалог щодо вироблення державної політики. Для поліпшення ситуації мають відбуватися два паралельні процеси:

- громадські інституції повинні стати необхідними для влади
- влада повинна ефективно використовувати потенціал громадських організацій щодо розробки та впровадження державної політики і законів.

Незважаючи на вагомий науковий здобуток у вирішенні проблеми державного регулювання економічними процесами в ринковій економіці, однозначного вирішення цієї проблеми не існує. Досвід проведення економічних реформ в Україні свідчить, що для її вирішення і успішного просування по шляху ринкових перетворень необхідний перегляд концептуальних засад економічних реформ, їх цілей і механізмів їх досягнення

Список використаних джерел

1. Гелбрейт Дж. Экономические теории и цели общества / Дж. Гелбрейт ; [пер. с англ]. – М. : Прогресс, 1976. – 406 с.
2. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов / А. Смит // Антология экономической классики. – М. : МП “Эконом-Ключ”, 1993. – С. 79-396.
3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. Избранное/ Дж. М. Кейнс. — М.: Эксмо, 2007.— 960 с.
4. Гэлбрейт Дж. К. Справедливое общество. Гуманистический взгляд/ Дж. К. Гэлбрейт//В кн.:Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология/ Под ред. В. Л.Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с.
5. Ойкен В. Основы национальной экономики/В. Ойкен. – М.: Экономика, 1996. — 351 с.

6. Херрман-Пиллат К. Социальная рыночная экономика как форма цивилизации / К. Херрман-Пиллат // *Вопр. экономики.* – 1999. – № 12. – С. 48–53.

7. Ойкен В. Основные принципы экономической политики: Пер. с нем./В.Ойкен. – М.: Прогресс, 1995. – 496 с.

8. Львов Д. Концепция национального имущества/Д. Львов, В. Гребенников, Е. Устюжанина//*Вопросы экономики*, 2001– № 7. – С. 139-153.

9. Управление социально-экономическим развитием России: концепции, цели, механизмы/ Рук. авт. кол.: Д.С.Львов, А.Г. Поршнев; Гос. ун-т управления. Отделение экономики РАН. — М.: Экономика, 2002.— 704 с.

10. Норт Д. Институты и экономический рост: историческое введение // Тезис. Т.1. Вып.2. М., 1993., Acemoglu, D., Johnson, S., and Robinson, J. (2005) *Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth*, P. Aghion, S.N. Durlauf (eds), *Handbook of Economic Growth*, Vol. 1, New York, Elsevier, pp. 385–472.

11. Нуреев Р. М. Политическая экономия. Докапиталистические способы производства: Основные закономерности развития/Р.М. Нуреев.— М.: Наука, 1991.— 96 с.

12. Frederic L. Market economic systems/ L. Frederic // *Journal of Comparative Economics*, 2005. - Vol. 33. - pp. 25-46.

References

1. Helbreyt Dzh. (1976). *Ékonomycheskye teoryy y tsely obshchestva* [Economic theory and goal Society]. Moskva: Prohress, 406 p. [in Russian].

2. Smyt A. (1993). *Yssledovaniya o pryrode y prychynakh bohat-stva narodov* [Research about nature and reasons of wealth peoples]. Antolohyya ékonomycheskoy klassyky. Moskva: MP “Ékonomv-Klyuch”, pp. 79-396. [in Russian].

3. Keyns Dzh. (2007). *Obshchaya teoryya zanyatosty, protsenta y deneh* [General Theory of

employment, interest and money]. Moskva: Éksmo, 960 p. [in Russian].

4. Hélbreyt Dzh. & Ynozemtseva V. L. (1999). *Spravedlyvoe obshchestvo. Humanystycheskyy vz-hlyad* [A just society. The humanistic view]. Novaya postyndustrialnaya volna na Zapade. Antolohyya. Moskva: Academia, 640 p. [in Russian].

5. Oyken V. *Osnovy natsyonalnoy ékonomyy* [Basis of national economy]. Moskva: Ékonomyka, 351 p. [in Russian].

6. Kherrman-Pyllat K. (1999). *Sotsyalnaya rynochnaya ékonomyka kak forma tsyvylyzatsyy* [Social market economy as a form of civilization]. *Vopr. ékonomyy*. Vol. 12, pp. 48–53.

7. Llvov D., Hrebennykov V., Ustyuzhanyna E. (2001). *Kontseptsyya natsyonalnoho ymushchestva* [Main principles of economic policy] *Voprosy ékonomyy – Problems economy*, Vol. 7, pp. 139-153. [in Russian].

8. Oyken V. (1995). *Osnovnye pryntsyepy ékonomycheskoy polytyky* [Main principles of economic policy]. Moskva: Prohress, 496 p. [in Russian].

9. Llvov D. S., Porshnev A. H. (2002). *Upravlenye sotsyalno-ékonomycheskym razvytyem Rossyy: kontseptsyy, tsely, mekhanyzmy* [Management of social and economic development of Russia: concept, objectives, mechanisms]. Ruk. avt. kol.: D.S.Llvov, A.H. Porshnev; Hos. un-t upravlenyya. Otdelenye ékonomyy RAN. Moskva: Ékonomyka, 704 p. [in Russian].

10. Nort D. (1997). *Instituty, institutsional'nyye izmeneniya i funktsionirovaniye ekonomiki* / D. Nort; per. s angl. A. N. Nesterenko; predisl. i nauch. red. B. Z. Mil'nera. Moskva: Fond ekonomicheskoy knigi «Nachala», 180 p. [in Russian].

11. Nureev R. M. (1991). *Polytycheskaya ékonomyya. Dokapitalystycheskye sposoby proyzvodstva: Osnovnye zakonomernosty razvytyya* / [Political Economy. Pre-capitalist modes of production: Basic patterns of development]. Moskva: Nauka, 96 p. [in Russian].

12. Frederic L. (2005). *Market economic systems*. *Journal of Comparative Economics*. Vol. 33, pp. 25-46.